

**«ЗБЛИЖАЙМОСЯ З УКРАЇНЦЯМИ»
ТА «УКРАЇНЦІ В ОЧАХ СВІТУ»:
РАННІ ПУБЛІЦИСТИЧНІ РОБОТИ АНТАНАСА СМЕТОНИ (1874–1944)**

Артем Петрик

**«LET US DRAW CLOSER TO THE UKRAINIANS»
AND «UKRAINIANS IN THE EYES OF THE WORLD»:
EARLY PUBLICISTIC WORKS OF ANTANAS SMETONA (1874–1944)**

Artem Petryk

One of the key enthusiasts and leaders of the rapprochement between the Ukrainian and Lithuanian national movements was Antanas Smetona (1874–1944). In the early 20th century, he was a publicist, editor, and publisher, as well as one of the pioneers of the Lithuanian-language press in Russian-controlled Lithuania. Later, he became a prominent figure in Lithuanian history, serving as the head of the Lithuanian Council (Taryba), the first democratically elected president of Lithuania (1919–1920), and the authoritarian leader of the country for most of the interwar period (1926–1940). The chronological framework of Smetona's «Ukrainian cycle» in his journalistic works spans the period 1908–1913, corresponding to the early phase of his publicistic activity, preceding the outbreak of World War I. This study aims to introduce the Ukrainian scholarly community to two key articles authored by A. Smetona – «Let Us Draw Closer to the Ukrainians» and «Ukrainians in the Eyes of the World», published in the newspaper «Viltis» in issue No. 10 (1909) and issue No. 65 (1913), respectively. For the first time, this research presents the full texts of both articles in Ukrainian translation from Lithuanian, undertaken by the author of this work. These texts are being introduced into the academic discourse of Ukrainian historical Lithuanian studies for the first time. This publication is intended to serve as a contribution to a broader comprehensive study on the history of Ukrainian-Lithuanian relations in the 20th century, as well as the political and intellectual history of interwar Lithuania. Furthermore, this research is situated within the broader framework of Baltic historical studies in Ukraine, which constitute a prominent and promising direction in the study of foreign history within contemporary Ukrainian historiography.

Keywords: Lithuania, Ukraine, national movement, national revival, publicism, Lithuanian studies, Smetona studies.

Наприкінці XVIII ст. російський імперіалістичний поступ довершив злам двоєдиної польсько-литовської Речі Посполитої. В результаті її третього поділу (1795 р.) остаточно припиняє існування Велике князівство литовське (ВКЛ). Литва втратила державність на наступні 123 роки. У XIX – на поч. XX ст., як і інші поневолені народи імперії Романових, литовці ступають на шлях національно-культурного ренесансу, який виступив у якості прологу до радикального політичного змагання за автономність та повну незалежність. На цьому довгому шляху литовський національний рух зіткнувся з масою перешкод. Мова не тільки про протидію імперського уряду. Значними проблемами були відсутність відчутного представництва етнічних литовців у великих містах (серцевини литовського ареалу – тодішніх Віленській, Ковенській, частково Сувалкійській губерніях Російської імперії) і денационалізація литовської аристократії крові. Усвідомлюючи себе частиною історичної «Великої Литви» давні литовські роди, тим не менш, ще від часів Речі Посполитої, перебували у польському культурному і мовному полі. За російської окупації подібна ідентифікація була важливою складовою прояву опору інтервентам. Водночас, народжувалися нові еліти – пасіонарні «селянські сини». Вихідці з непривілейованих станів, поєднані ідеями реституції литовської ідентичності та національної культури. Твердим ша-

ром базису єдності стають фактори вірності прабатьківській литовській мові та приналежності до католицької релігійної спільноти.

Литовський рух знаходився у пошуках однодумців і союзників по культурно-просвітницькому «беззбройному альянсу». У даному ключі природним партнером виглядало організоване українство. Обидва народи мали схожу долю. Великий досвід співжиття у рамках різних державних проєктів доби пізнього середньовіччя і раннього модерного часу. Майже одночасна втрата свободи, адже ще раніше аніж ВКЛ, від рук тих же руйнівників, відійшла у минуле українська козацька держава. Свідомі українці, як і литовці, стояли перед лицем відпадиння значної частини елітаріїв, розчинених у чужому культурному морі. Врешті, обидва народи єднала і трагедія роз'єднаності та марення про соборність усіх історичних територій. Якщо українські терени розірвали Російська та Австрійська (з 1867 р. – Австро-Угорська) імперії, то литовські опинилися під владою тієї ж таки Росії та Пруссії (від 1871 р. – Германської імперії).

Зближення двох рухів, здебільшого ініційоване литовською стороною, породило обопільну зацікавленість минулим та сучасним обох народів. Одним з ентузіастів і провідників процесу був Антанас Сметона (1874–1944). На початок ХХ ст. – публіцист, редактор та видавець, один з піонерів литовськомовної преси у підросійській Литві. У майбутньому – знакова особистість литовської історії, голова Литовської Тариби (свого роду аналогу Української Центральної Ради), перший демократичний президент Литви (1919–1920 рр.), авторитарний лідер країни більшої частини міжвоєнної доби (1926–1940 рр.).

Особистість і творчий доробок А. Сметони перебували у фокусі уваги преси і журнальної періодици ще від часів завершального етапу національного відродження (до початку Першої світової війни у 1914 р.). Усе більшою увага до нього ставала від моменту започаткування рішучих політичних ініціатив литовського визвольного руху і старту відбудови державності у 1917–1918 рр. Вочевидь, піковим зацікавленням постаттю А. Сметони було у роки його майже 14-ти річного авторитарного керування Литовською Республікою. Останнє передвоєнне десятиліття породило великий масив робіт, дотичних дослідженню інтелектуального шляху першого президента Литовської держави (Див.: Kisinās 1934; Kisinās 1935). Не оминали його і литовські дослідники епохи екзилу (1940-х – 1980-х рр.) (Merkelis 1964; Augustaitis 1966; Šliogeris 1966 та ін.).

Значно зросла кількість сметонознавчих робіт після відновлення незалежності Литви у 1990–1991 рр. (Eidintas 1990; Eidintas 2012; Truska 1996; Jakubavičienė 2016; Daugėlaitė & Adomaitienė 2019 та ін.). Українські литуаністичні студії не можуть похвалитися значним доробком у сегменті сметонознавства. Досі світ побачили одна цільова наукова публікація, присвячена біографії цього політика та інтелектуала (Петрик 2017). Окрім цього, його постаті приділено окрему главу у першій україномовній історії міжвоєнної Литовської держави (Петрик 2020, с. 170–204). З нещодавнього доробку українських литуаністів – стаття, що висвітлює українську складову публіцистичної спадщини А. Сметони (Петрик 2024).

Дана публікація претендує на роль сегменту подальшого комплексного дослідження історії українсько-литовських відносин ХХ ст., а також історії міжвоєнної Литви. Водночас, таке дослідження вмонтоване в загальну архітектуру більш глобальних історичних балтійських студій в Україні, як одних з перспективних магістральних напрямків відображення зарубіжної історії в сучасній українській історіографії (Петрик 2023, с. 97).

Хронологічні межі створення умовного «українського циклу» у творчості А. Сметони включають 1908–1913 рр. (у ранній період його публіцистичної діяльності, тобто до початку Першої світової війни). Мова про статті у керованих ним литовських виданнях. Роботи ж А. Сметони в українській періодиці, зокрема, у німецькомовному віденському «Ukrainische Rundschau», присвячені висвітленню проблематики сучасного литовського життя та ідей гіпотетичного Балто-Чорноморського альянсу народів.

У даній публікації ми ставимо за мету ознайомити український науковий загал зі статтями «Зближаймося з українцями» та «Українці в очах світу», опублікованими у газеті «Viltis», відповідно у №10 за 1909 р. і № 65 за 1913 р. Попри те, що перша стаття вийшла без підпису, авторство А. Сметони не підлягає сумніву. Воно було підтверджене прижиттєвими біо-бібліографами тодішнього президента Литви у 1935 р. (Kisinās 1935, р. 50). Друга стаття підписана псевдонімом «V.». Одним з 32 псевдонімів і криптонімів, під якими писав Антанас Сметона (Kisinās 1935, р. 3–6). У нашій роботі буде опубліковано повні тексти обох вищезазначених статей в українському перекладі з литовської, здійсненому нами. В науковий обіг української історичної литуаністики вони вводиться уперше. Тексти розміщені нижче. Кожен у окремому структурному елементі, позначеному римськими цифрами I та II. У текстах, в круглих дужках

і з відповідним позначенням ініціалів «А. П.», наведені уточнення автора даної статті. Задля роз'яснення контексту та деяких змістових аспектів після кожної зі статей розміщені окремі примітки із скороченим позначенням «Прим.» і вищевказаними ініціалами автора статті у круглих дужках та порядковим номером приміток, арабськими цифрами, у порядку зростання.

I

Зближаймося з українцями¹

Кажуть, що нині настав час малих справ; додамо – і дні великих труднощів. Трудитися і боротися, однак, необхідно, особливо нам, литовцям, котрі ще не зробили тих малих діл. Адже оці малі діла стануть підмурком для великих. І за складних обставин пристало нам працювати: на заваді стають нам перешкоди, від нас незалежні перепони, на заваді і наша власна незгода у роботі. Пробуєш узятися за «маленьку справу», хочеш почати з азів – але десь цьому перешкоджає важке опікування (російського, А. П.) уряду, а десь, як-от на сході Литви, – наші сполонізовані духовенство та шляхта. Озираєшся в пошуках друзів – їх серед своїх не видно. На денаціоналізованій шляхті і денаціоналізованих міщанах став хрест: даремно сподіватися від них співчуття. Співчуття (насправді, А. П.) ми вже й не чекаємо від цих денаціоналізованих станів. Наші бажання – ще скромніші: щоб принаймні вони не перешкождали нашим культурним прагненням. Але, наскільки ми болісно переконалися, і (навіть, А. П.) у цьому уже не може бути доброї надії. Той, хто називає себе нашим «братом», оголошує нам, де тільки може, відкрити боротьбу. «Братній» польський народ дивиться на нас із Варшави як на матеріал, що, відірвавшись від нас, міг би поповнити їхні (польські, А. П.) поріділі ряди. Наші прагнення викладаються у вигляді карикатур у газетах, висміюються, підхоплюється кожна наша темніша пляма, і з цих плям малюється наш образ, щоб потім вигукнути: подивіться, які литовці!

Жодна польська газета досі хоч трохи серйозніше не звернула погляду на життя литовців. Коли ж спалахнула серйозніша боротьба між литовцями і литовськими поляками, Варшава видає себе за неупереджену і намагається судити борців. Однак її суд завжди (однобічно, А. П.) закінчується обвинуваченням литовців. Чи можуть бути суддями ті, хто не допитує підсудних, (натомість, А. П.) які литовців і їхні прагнення знають (лише, А. П.) з описів у «Kur. Lit.», «Gon. Wil.» і «Musze»? Укладаючи Люблінську унію, представники старої Польщі тиснули на литовців, спираючись на запліснявілі документи. Сучасні польські діячі, бажаючи нас покарати і утримати під своїм впливом, спираються на унію (1569 р., А. П.), яка об'єднала литовців із поляками і зробила їх братами. У подальшому ж, той, хто виступає проти цього (польсько-литовського, А. П.) об'єднання, вважається таким, що поводить неналежним чином. Ось така проста аргументація наших суддів, що підкріплюється час від часу доказами, взятими з якогось віленського польського видання або з варшавської «Mischy».

Такі судді не можуть бути нашими братами. Усі великі польські прагнення були засновані на фундаментах шляхетсько-міщанського (способу, А. П.) життя. Представників народних справ (тут – селянства, А. П.) там не знайдеш. Вони (тут – польське суспільство, А. П.) зачаровані імперіалістичними націоналістами, закоханими у самих себе до сліпоти.

Але є два народи, з якими литовці вперше зустрілися і з якими прожили більше століть, – по-справжньому братерськи, не так, як із поляками. Це білоруси та українці. Разом із білорусами та українцями литовці боролися проти татарських нападів, кілька століть литовці чинили опір німецькій силі, маючи в союзі білорусів і українців. Між цими трьома народами не було чвар, не було прагнення протистояти одне одному. І зараз їхнє життя дуже схоже (між собою, А. П.) за своєю формою і своїм змістом. Як у литовців, так і у білорусів та українців у прагненнях на першому місці стоять народні справи. І противники, і труднощі у всіх трьох ті самі. І одні, і інші мали й маємо ті самі перешкоди на шляху культурного розвитку, можемо багато чому навчитися одні в одних, допомагати одні одним. Підстав для розбіжностей між собою (ми, А. П.) не маємо. Жоден із нас не має на гадці загарбницьких прагнень, тому зможемо жити по-братерськи в злагоді, не словами, але справами. Лише під тиском долі ми віддалилися одні від одних, нам потрібно (знову, А. П.) ближче познайомитися. Живучи в кращих умовах, українці своєю культурою та свідомістю перевершили литовців і білорусів. Нам є чого повчитися в українців. Коли Литва ще спала глибоким сном, коли кріпосне рабство ще гнітило народ, Україна вже мала видатного співця-поета – (Тараса, А. П.) Шевченка. Походячи із селян-кріпаків, він своїми піснями (тут – поезією, А. П.) розпалював у серцях співвітчизників вогник свободи,

¹ Переклад статті – Артем Петрик.

горював через лиха свого народу. Від його смерті минуло кілька десятків років, Україна далеко просунулася вперед: має багато освічених людей, професорів, літераторів, багате письменство (тут – літературу, А. П.). Українські діячі, працюючи на благо свого краю, пам'ятають і литовців. Достатньо згадати (Миколу, А. П.) Костомарова та професора (Володимира, А. П.) Антоновича, чия монографія про (великих князів литовських, А. П.) Ольгерда і Кейстута варто прочитати кожному литовцю. Так прихильно писати про литовське минуле, як писав покійний (В., А. П.) Антонович, може лише братній народ, який братерськи прожив із литовцями декілька століть.

Зміст сучасного культурного життя українців має бути особливо цікавим для литовців. Їх (українців, А. М.) турбують ті самі питання, що й нас, їм, як і нам, доводиться боротися проти історичної Польщі, дбати про буття народу, маючи майже ті ж самі перешкоди, що й ми. Усе це відображається в їхньому багатому письменстві (тут – літературі, А. П.), яким й ми могли б чимало скористатися, бажаючи краще сформулювати наші (культурно-просвітницькі, А. П.) прагнення. Українська драма, поезія, музика і загалом мистецтво за своїм змістом, можливо, були б для нас більш зрозумілими та доступними, аніж польські.

Словом, ми повинні ближче придивитися до українців, пізнати їхню літературу, діяльність та ідеали. Литовській пресі варто було б ретельно стежити за українським культурним життям. Ми досі багато місця відводимо в наших газетах новинам про життя далеких народів, а про найближчих згадуємо мало. Українці вже починають цікавитися нами, хочуть нас пізнати. Простягнімо братерськи одні одним руки! (Viltis 1909, p. 1).

Прим. 1 (А. П.): Гостра антипольська спрямованість статті диктувалася обставинами завершального етапу литовського національного відродження на поч. ХХ ст. Осердям антагонізму являлися діаметрально-протилежні польська і литовська перспективи державного майбутнього обох народів. Ідея відродження польсько-литовської Речі Посполитої, у тій чи іншій формі, відкидалася значною частиною свідомого литовського суспільства. І відповідно радикально-автономістські, з часом – самостійницькі чаяння литовського руху не знаходили позитивного відгуку у польських прихильників реституції історичної батьківщини, зруйнованої і втраченої у 1772–1795 рр. Втім, протиріччя торкалися не лише політичної прогностики. Полем бою була культурна, освітня і релігійно-просвітницька сфери.

Хоча литовський елемент домінував у сільській місцевості Віленської, частково Сувалкійської і Ковенської губерній (загалом 61,6% населення) в таких містах як Вільно (Вільнюс) та Ковно (Каунас) литовці наприкінці ХІХ ст. склали відповідно 2% і 6,6%, значно поступаючись єврейській і польській громадам (Петрик 2020, с. 206, 228). У перше 15-ліття нового століття все довершеніших обрисів набувала «Віленська проблема», одне з найболючіших питань міжнародної політики 1920-х–1930-х рр. Приналежність Вільно (Вільнюса) до польського історично-культурного простору в уявленні одних і бажання інших відновити споконвічне право на столицю великих князів литовських не залишили простору для компромісу. У роки ж визвольних змагань на руїнах імперій попередня салонна і газетна полеміка трансформується у збройне польсько-литовське протистояння 1919–1920 рр. Тоді ж самостійницький унітарний литовський республіканський проект остаточно переможе і монархічний, і федеративний.

Повертаючись до реалій 1909 р., можна зазначити, що агресивна риторика діячів литовського руху у сторону польських візаві була викликана вимушеною захисною позицією у становищі нерівності сил та ресурсів сторін. Водночас, і такий принциповий литовський погляд не був позбавлений гнучкості та пошуку консенсусу. За рік після виходу «Зближаймося з українцями», А. Сметона вже писав про необхідність розширення ареалу природних союзників литовського руху. Поруч з українцями та білорусами, до таких він відносив латишів, а також говорив про миролюбність щодо поляків і відкрите для них вікно співпраці та порозуміння (Von Lenas 1910).

Прим. 2 (А. П.): Зазначені у тексті статті популярні на початку ХХ ст. віленські видання «Kurier Litewski» (у тексті зазначений у скороченому варіанті – «Kur. Lit.»), «Goniec Wileński» (у тексті зазначений у скороченому варіанті – «Gon. Wil.») та варшавське видання «Mucha».

Прим. 3 (А. П.): Фраза «українці вже починають цікавитися нами» наприкінці статті, припускаємо, може означати активізацію співпраці між литовським рухом та українськими інтелектуалами наприкінці 1900-х рр. Завдяки протекції М. Грушевського у 1909 р. актуальна литовська тематика, тексти литовських авторів на різні суспільно-значущі та історичні теми з'явилися у згаданому вже віденському «Ukrainische Rundschau». Цікавість до ідей українсько-литовсько-білоруського альянсу висловив і сам великий український «патріарх». Того ж 1909 р. у «Літературно-науковому віснику» виходить його стаття «На українські теми» із акцентом на історичній близькості трьох народів від часів Київської держави та ВКЛ і спільності викликів

сьогодення (Грушевський 1909). Під значним впливом робіт М. Грушеського «На українські теми» і «Україна, Білорусь, Литва» (Hruschewskij 1909) й в унісон з їхніми ідейними сенсами створена публікація «Зближаймося з українцями» А. Сметони.

II

Українці в очах світу²

З-поміж молодих націй Європи, які зараз входять у поле зору, українці є набагато помітніші від інших (їхніх, А. П.) слов'янських родичів, однак у політиці вони ще і дотепер невідомі. За своєю чисельністю українці щонайменше удвічі перевищують болгар, складених до купи із сербами; за своєю чисельністю українці – другий (слов'янський, А. П.) народ після російського, і площа, яку вони населяють, є величезною, займаючи майже стільки ж місця, скільки усі західнослов'янські народці (так у оригінальному тексті, тут – невеликі народи, А. П.). Таким чином, у майбутньому їм (українцям, А. П.) судилося відіграти важливу роль у ряду інших націй.

Проте вже і сьогодні усе більше і більше чути про відродження українців. Допоки їхній рух знаковий лише у Галичині та іще мало торкається російської України. У Австрії політичні умови виглядають куди як сприятливішими, аніж у занепалих межах Наддніпрянщини, тому чи не уся українська культурна робота там (у Галичині, А. П.), а не в Росії, звершується.

І вміють українці працювати і своєю працею показати себе іншим. Кожною нагодою вони користуються, щоб прояснити свою справу іншим народам, роз'яснюючи, що таке є Україна і які її найближчі прагнення. Допоки ми не розуміємо їхньої «дипломатії» або не схильні її наслідувати. Можливо, нам (литовцям, А. П.) і не бракує винахідливості, але зазвичай ми не здатні зробити те, що вважаємо необхідним і корисним (тут – не вдається довести до завершення задумані починання, А. П.). Ось (Юозас, А. П.) Габріс, об'єднавшись із одним французом, у Парижі видає газету «*Les Annales des nationalités*», у якій пишуть про справи пригноблених народів. Особливо для литовців це була б нагода, маючи там свого співвітчизника редактором, час від часу заявляти світу про себе, – що вони ще живі, поскаржитися іншим (тут – висловити жаль з приводу актуальних обставин литовського життя, а також поділитися досвідом діяльності національного руху, А. П.) і дати можливість себе пізнати. Але досі литовці мало користуються цією ідеєю (Ю., А. П.) Габріса. Вже вийшло принаймні кілька номерів цієї газети, а про литовців у ній лише кілька невеликих заміточок. (Ю., А. П.) Габріс, здається, звертався до кількох литовських діячів із проханням написати бодай щось про Литву та литовську культуру для редагованого ним видання; здається, він навіть мав намір присвятити цілий номер опису походження литовців. Досі, однак, такого номера ще не видно, і хто знає, чи побачимо (взагалі, А. П.).

Тим часом українці чудово скористалися цим (періодичним, А. П.) органом «пригноблених народів». Майже увесь останній випуск «*Les Annales des nationalités*» заповнений лише українцями (тут – публікаціями українських авторів, А. П.). Там знаходимо статті, під якими стоять знамениті прізвища професорів, представників австрійського парламенту та відомих літераторів. Образ України з усіх боків чітко й яскраво змальований: описана країна українська, коротко підкреслена її минувшина і сучасність, особливості культури, відносини українців із поляками та росіянами, стан української освіти, література, мистецтво, народне декоративне мистецтво (чим і як воно проявляється), театр, наукові та освітні заклади, суспільне життя, а також і найближчі політичні прагнення (свідомого українства, А. П.). Читаючи опис України, дивуєшся вмінню авторів короткими статтями зуміти сказати багато і цікаво про свій народ. Україна – це вже не маленький народ, чиє майбутнє невизначене; ні, це нація, яка тільки починає жити, молода, але смілива і сповнена упевненості – нація, яка ще, правда, не повністю пробудилася, ще не керує всіма своїми членами, але розуміє, що в майбутньому з нею рахуватимуться її сусіди, і відчуває в собі безліч нестримної енергії та ще не використаних сил.

Було б дуже добре, якби й наші літератори та діячі, до яких звернувся (Ю., А. П.) Габріс, підготували подібний опис Литви та литовської культури. Ми ще не можемо так проявити себе, як українці, але все ж таки могли б повідомити дещо про свій край та народ, що є цікавим для іноземців у його культурному житті.

V. (V. 1913, p.1).

Прим. 1 (А. П.): У статті йдеться про діяльність антиімперіалістичного «Союзу народів» заснованого у Парижі. Ця структура створила, між іншим, майданчик комунікації між литовським та українським рухами. «*Les Annales des nationalités*» являлася періодичним виданням даної

² Переклад статті – Артем Петрик.

організації. Спів фундатором і натхненником «Союзу народів», як і майбутніх міжнародних форумів представників поневолених націй, був яскравий литовський громадський діяч, політемігрант Юозас Габріс, неодноразово згаданий у статті А. Сметони. Ю. Габріс, зокрема, зарекомендував себе як плодовитий публіцист. Його найвідомішому доробку належав меморандум литовської нації до Першого всесвітнього конгресу рас у Лондоні (1911 р.) (Gabrys 1911). Серед значущих праць Ю. Габріса – роботи з історії польсько-литовського державного альянсу (Gabrys 1915), проблематики польського питання на міжнародній арені у співвідношенні з українським, білоруським, литовським та єврейським питаннями (Gabrys 1916). Ю. Габріс є автором мемуарів. Його спогади охоплюють період 1907–1920 рр. і дотичні не лише до діяльності литовської політичної еміграції першої чверті ХХ ст., але і торкаються міжнародних платформ, наприклад, «Союзу народів» (Gabrys 1920).

Список джерел та літератури

- ГРУШЕВСЬКИЙ, М., 1909, На українські теми, Літературно-науковий вістник, XII, XLV, 115–126.
- ПЕТРИК, А., 2017, Диктатор та інтелектуал: основні віхи життєвого шляху Антанаса Сметони, *Scriptorium nostrum*, 2 (8), 333–370.
- ПЕТРИК, А., 2020, Епоха великих надій: нариси історії міжвоєнної Литви (1918–1940). Одеса-Рига-Торунь: Видавничий дім «Гельветика», Izdevniecība «Baltija Publishing», Wydawnictwo Adam Marszałek.
- ПЕТРИК, А., 2023, Спорт у міжвоєнній Латвії (1918–1940): огляд латвійської історіографії, *Етнічна історія народів Європи*, 71, 95–107.
- ПЕТРИК, А., 2024, Українська тематика у публіцистичній спадщині Антанаса Сметони (1874–1944), *Проблеми всесвітньої історії*, 4(28), 185–197.
- AUGUSTAITIS, J., 1966, *Antanas Smetona ir jo veikla*. Chicago: Chicagos Lietuvių literatūros draugija.
- DAUGÉLAITÉ, Z. & ADOMAITIENĖ, I., 2019, *Antanas Smetona. Bibliografijos rodyklė (1935–2016)*. Vilnius: Lietuvos nacionalinė Martyno Mažvydo biblioteka.
- EIDINTAS, A., 1990, *Antanas Smetona: politinės biografijos bruožai*. Vilnius: Mintis.
- EIDINTAS, A., 2012, *Antanas Smetona ir jo aplinka*. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos centras.
- GABRYS, J., 1911, *Mémoire sur la nation lithuanienne*. Paris: Imprimerie De La Cour D'appel.
- GABRYS, J., 1915, *Lietuvių-lenkų unija: keli praeities ruožai paminėjimui 500 m. sukaktuvių Gardelio unijos (1413–1913)*. Philadelphia: Žvaigždė.
- GABRYS, J., 1916, *La question polonaise en relation avec la question lithuanienne, ruthène et juive*. Paris: Imprimerie Chaix.
- GABRYS, J., 1920, *Vers l'indépendance lithuanienne: faits, impressions, souvenirs, 1907–1920*. Lausanne: Librairie Centrale Des Nationalités.
- HRUSCHEWSKYJ, M., 1909, *Ukraine, Weissrussland, Litauen, Ukrainische Rundschau*, VII, 2, 49–53.
- JAKUBAVIČIENĖ, I., 2016, *Duetas: Antanas ir Sofija Smetonos*. Vilnius: Versus aureus.
- KISINAS, I., 1934, *A. Smetonos bibliografija, liečianti lietuvių kalbos reikalą*. Kaunas: Spindulio.
- KISINAS, I., 1935, *Antano Smetonos bibliografija ir bio-bibliografija, 1874–1934*. Kaunas: Švietimo ministerijos knygų leidimo komisijos leidinys.
- MERKELIS, A., 1964, *Antanas Smetona: jo visuomeninė, kultūrinė ir politinė veikla*. New York: Amerikos lietuvių tautinė sąjunga.
- ŠLIOGERIS, V., 1966, *Antanas Smetona: žmogus ir valstybininkas: atsiminimai*. Sodus, Mich.: Bachunas.
- Susiartinkime su ukrainiečiais., 1909, *Viltis*, 10(195), 1.
- TRUSKA, L., 1996, *Antanas Smetona ir jo laikai*. Vilnius: Valstybinis leidybos centras.
- V., 1913, *Ukrainiečiai pasaulio akyse, Viltis*, 65(852), 1.
- VON LENAS, 1910, *Die Grunwaldteier und die Litauer, Ukrainische Rundschau*, VIII, 5/6, 159–162.

References

- AUGUSTAITIS, J., 1966, Antanas Smetona ir jo veikla [Antanas Smetona and His Activities]. Chicago: Chicagos Lietuvių literatūros draugija. [In Lithuanian].
- DAUGÉLAITĖ, Z. & ADOMAITIENĖ, I., 2019, Antanas Smetona. Bibliografijos rodyklė (1935–2016) [Antanas Smetona. A Bibliographic Index (1935–2016)]. Vilnius: Lietuvos nacionalinė Martyno Mažvydo biblioteka. [In Lithuanian].
- EIDINTAS, A., 1990, Antanas Smetona: politinės biografijos bruožai [Antanas Smetona: Features of a Political Biography]. Vilnius: Mintis. [In Lithuanian].
- EIDINTAS, A., 2012, Antanas Smetona ir jo aplinka [Antanas Smetona and His Circle]. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos centras. [In Lithuanian].
- GABRYS, J., 1911, Mémoire sur la nation lithuanienne [Mémor on the Lithuanian Nation]. Paris: Imprimerie De La Cour D'appel. [In French].
- GABRYS, J., 1915, Lietuvių-lenkų unija: keli praeities ruožai paminėjimui 500 m. sukaktuvių Gardelio unijos (1413–1913) [The Lithuanian-Polish Union: Several Aspects of the Past in Commemoration of the 500th Anniversary of the Horodło Union (1413–1913)]. Philadelphia: Žvaigždė. [In Lithuanian].
- GABRYS, J., 1916, La question polonaise en relation avec la question lithuanienne, ruthène et juive [The Polish Question in Relation to the Lithuanian, Ruthenian, and Jewish Questions]. Paris: Imprimerie Chaix. [In French].
- GABRYS, J., 1920, Vers l'indépendance lithuanienne: faits, impressions, souvenirs, 1907–1920 [Towards Lithuanian Independence: Facts, Impressions, Memories, 1907–1920]. Lausanne: Librairie Centrale Des Nationalités. [In French].
- HRUSCHEWSKYJ, M., 1909, Ukraine, Weissrusland, Litauen [Ukraine, Belarus, Lithuania], Ukrainische Rundschau, VII, 2, 49–53. [In German].
- HRUSHEVSKYI, M., 1909, Na ukraïnski temy [On Ukrainian Topics]. Literaturno-naukovyi vistnyk, XII, XLV, 115–126. [In Ukrainian].
- JAKUBAVIČIENĖ, I., 2016, Duetas: Antanas ir Sofija Smetonos [Duet: Antanas and Sofija Smetona]. Vilnius: Versus aureus. [In Lithuanian].
- KISINAS, I., 1934, A. Smetonos bibliografija, liečianti lietuvių kalbos reikalą [A. Smetona's Bibliography Concerning the Lithuanian Language Issue]. Kaunas: Spindulio. [In Lithuanian].
- KISINAS, I., 1935, Antano Smetonos bibliografija ir bio-bibliografija, 1874–1934 [Bibliography and Bio-Bibliography of Antanas Smetona, 1874–1934]. Kaunas: Švietimo ministerijos knygų leidimo komisijos leidinys. [In Lithuanian].
- MERKELIS, A., 1964, Antanas Smetona: jo visuomeninė, kultūrinė ir politinė veikla [Antanas Smetona: His Social, Cultural, and Political Activities]. New York: Amerikos lietuvių tautinė sąjunga. [In Lithuanian].
- PETRYK, A., 2017, Dyktator ta intelektual: osnovni vikhy zhyttievoho shliakhu Antanasa Smetony [The Dictator and the Intellectual: Key Milestones in the Life Path of Antanas Smetona], Scriptorium nostrum, 2 (8), 333–370. [In Ukrainian].
- PETRYK, A., 2020, Epokha velykykh nadii: narysy istorii mizhvoiennoi Lytvy (1918–1940) [The Epoch of Great Hopes: Essays on the History of Interwar Lithuania (1918–1940)]. Odesa-Ryha-Torun: Vydavnychi dim «Helvetyka», Izdevnieciba «Baltija Publishing», Wydawnictwo Adam Marszałek. [In Ukrainian].
- PETRYK, A., 2023, Sport u mizhvoienii Latvii (1918–1940): ohliad latviiskoi istoriohrafii [Sport in Interwar Latvia (1918–1940): A Review of Latvian Historiography], Etnichna istoriia narodiv Yevropy, 71, 95–107. [In Ukrainian].
- PETRYK, A., 2024, Ukrainiska tematyka u publicystychnii spadshchyni Antanasa Smetony (1874–1944) [The Ukrainian Theme in the Journalistic Legacy of Antanas Smetona (1874–1944)], Problemy vsesvitnoi istorii, 4(28), 185–197. [In Ukrainian].
- ŠLIOGERIS, V., 1966, Antanas Smetona: žmogus ir valstybininkas: atsiminimai [Antanas Smetona: The Man and the Statesman: Memoirs]. Sodus, Mich.: Bachunas. [In Lithuanian].
- Susiartinkime su ukrainiečiais [Let Us Draw Closer to the Ukrainians]., 1909, Viltis, 10 (195), 1. [In Lithuanian].
- TRUSKA, L., 1996, Antanas Smetona ir jo laikai [Antanas Smetona and His Times]. Vilnius: Valstybinis leidybos centras. [In Lithuanian].
- V., 1913, Ukrainiečiai pasaulio akyse [Ukrainians in the Eyes of the World], Viltis, 65 (852), 1. [In Lithuanian].
- VON LENAS, 1910, Die Grunwaldteier und die Litauer [The Grunwald Celebration and the Lithuanians], Ukrainische Rundschau, VIII, 5/6, 159–162. [In German].

«Зближаймося з українцями» та «Українці в очах світу»: ранні публіцистичні роботи Антанаса Сметони (1874–1944)

Одним з ентузіастів і провідників процесу зближення українського і литовського рухів був Антанас Сметона (1874–1944). На початок ХХ ст. – публіцист, редактор та видавець, один з піонерів литовськомовної преси у підросійській Литві. У майбутньому – знакова особистість литовської історії, голова Литовської Тариби, перший демократичний президент Литви (1919–1920), авторитарний лідер країни більшої частини міжвоєнної доби (1926–1940). Хронологічні межі створення умовного «українського циклу» у творчості А. Сметони включають 1908–1913 рр. (у ранній період його публіцистичної діяльності, до початку Першої світової війни). У даній публікації ми ставимо за мету ознайомити український науковий загал зі статтями авторства А. Сметони «Зближаймося з українцями» та «Українці в очах світу», опублікованими у газеті «Viltis», відповідно у № 10 за 1909 р. і № 65 за 1913 р. У нашій роботі вперше буде опубліковано повні тексти обох вищезазначених статей в українському перекладі з литовської, здійсненому нами. В науковий обіг української історичної литуаністики вони вводяться уперше. Дана публікація претендує на роль сегменту подальшого комплексного дослідження історії українсько-литовських відносин ХХ ст., а також історії міжвоєнної Литви. Водночас, таке дослідження вмонтоване в загальну архітектуру більш глобальних історичних балтійських студій в Україні, як одних з перспективних магістральних напрямків відображення зарубіжної історії в сучасній українській історіографії.

Ключові слова: Литва, Україна, національний рух, національне відродження, публіцистика, литуаністика, сметонознавство.

Artem Petryk, Candidate of Historical Sciences, Senior Researcher, Institute of Baltic Region History and Archaeology, Klaipeda University.

Артем Петрик, кандидат історичних наук, старший науковий співробітник, Інститут історії та археології Балтійського регіону, Клайпедський університет.

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-5620-4>

ResearcherID Web of Science: AAG-3241-20

Scopus-Author ID: 58125322800

Received: 14.02.2025

Advance Access Published: April, 2025